

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СХЕМАХ

для студентів I курсу

Харків

2007

З М І С Т

Загальні положення	5
I. Рабовласницька держава і право.....	6
Держава і право Стародавнього Сходу.....	6
Схема 1. Особливості цивілізації Стародавнього Сходу..	6
Схема 2. Риси права Стародавнього Сходу.....	7
Схема 3. Структура Законів Хаммурапі.....	8
Схема 4. Структура Законів Ману.....	9
Антична держава і право.....	10
Схема 5. Головні етапи розвитку Стародавнього Риму....	10
Схема 6. Розвиток і джерела римського права.....	11
II. Феодальна держава і право.....	12
Схема 7. Розвиток державного ладу у феодальний період.....	12
Схема 8. Порівняння головних типів судового процесу...	13
III. Буржуазна держава і право.....	14
Англія.....	14
Схема 9. Хронологія і ключові події Англійської буржуазної революції 1640 – 1658 рр.	14
Схема 10. Становлення конституційної монархії в Англії у XVIII ст.....	15
Демократичні перетворення в Англії у XVII – XX ст.	17
Схема 11. Розвиток прав підданих корони: а) Петиція про права 1628 р.; б) Бредська декларація 4 квітня 1660 р.; в) Акт про краще забезпечення свободи підданого і про попередження ув'язнень за морями (Habeas corpus act) 26 травня 1679 р.	17
Схема 12. Біль про права 1689 р.	18
Схема 13. Демократичні перетворення в Англії	

у XIX – XX ст.	19
Схема 14. Виборча реформа в Англії 1832 р.	20
Схема 15. а) виборча реформа в Англії 1867 р.; б) 1884-1885 рр.	21
Сполучені Штати Америки (США).....	22
Схема 16. Соціально-економічний розвиток північноамериканських колоній до початку революції.....	22
Схема 17. Політичний розвиток північноамериканських колоній до початку революції.....	23
Схема 18. Хронологія і ключові події буржуазної революції у Північній Америці (війна за незалежність).....	24
Схема 19. Державно-правовий розвиток США у XIX ст. ..	25
Схема 20. Територіальна експансія США у XVIII-XIX ст. Франція.....	27 28
Схема 21. Ключові події Великої французької буржуазної революції.....	28
Розвиток демократії у Франції у XVIII – XX ст.	29
Схема 22. Декларація прав людини і громадянина 26 серпня 1789 р.	29
Схема 23. Конституція Франції 1791 р.	29
Схема 24. Декларація прав людини і громадянина 1793 р.	30
Схема 25. Конституція Французької Республіки 13 грудня 1799 р.	31
Схема 26. Конституція Франції 1848 р.	31
Схема 27. Демократизація Третьої Республіки.....	32
Німеччина.....	33
Схема 28. Етапи об'єднання Німеччини.....	33
Схема 29. Конституційне закріплення прав підданих Німеччини у XIX ст.	34

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Курс “Історія держави і права зарубіжних країн“ є базовою юридичною дисципліною й потребує знання чималого обсягу законів і фактажу, а також уміння аналізувати цей матеріал та робити висновки.

Із метою пристосування вітчизняної системи вищої освіти до світових стандартів Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого запроваджує Болонську систему підготовки. Головною особливістю її є акцент на самостійну роботу з навчальним матеріалом, що значно ускладнює саме для студентів I курсу опанування як окремих вузлових проблем, так і всієї дисципліни у цілому.

Для полегшення процесу оволодіння низкою складних тем викладачі кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн опрацювали найбільш важкі питання даного курсу і представили їх у вигляді схем, які разом із хрестоматією та підручником допоможуть якісно засвоїти вивчене та успішно скласти іспит.

І. РАБОВЛАСНИЦЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО.

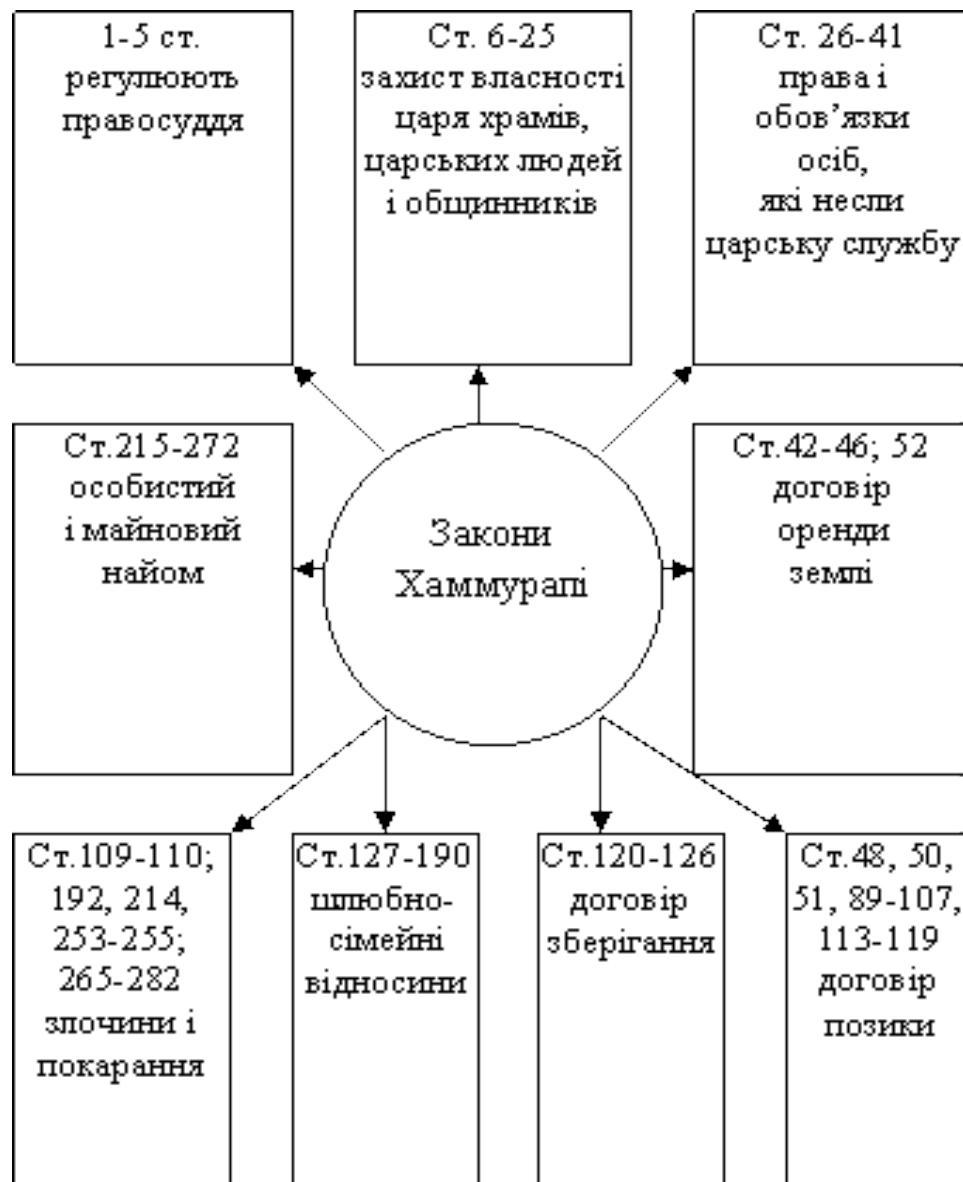
ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Патріархальність	Збереження значних пережитків первіснообщинного ладу, в тому числі патріархального побуту, а іноді матріархату. Первісні форми рабства, за яких ще зберігаються риси „домашнього“ рабства, тобто раб може користуватися й навіть розпоряджатися власним майном та мати сім'ю. Повільний розвиток приватної власності на землю
Релігійність	Релігія визначає всі сторони життя суспільства
Колективізм	Зумовлений необхідністю спільної господарської діяльності. Збереження земельної общини як основи суспільного й економічного ладу. Велике значення колективного рабовласництва (раби державні, храмові) поряд із приватною власністю на рабів
Домінування (східної) деспотії	Деспотія – державний лад з юридично необмеженою владою одноосібного глави держави. Часто теократичні монархії, де особа монарха обожнювалася, а іноді він очолював і державу, і державну релігію
Кастовий лад	Існування поділу вільного населення на жорстко замкнені соціальні групи – касты
Традиціоналізм	Незмінність державного і суспільного ладу протягом багатьох століть

Схема 1. Особливості цивілізації Стародавнього Сходу

Схема 2. Риси права Стародавнього Сходу

Сема 3. Структура Законів Хаммурапі

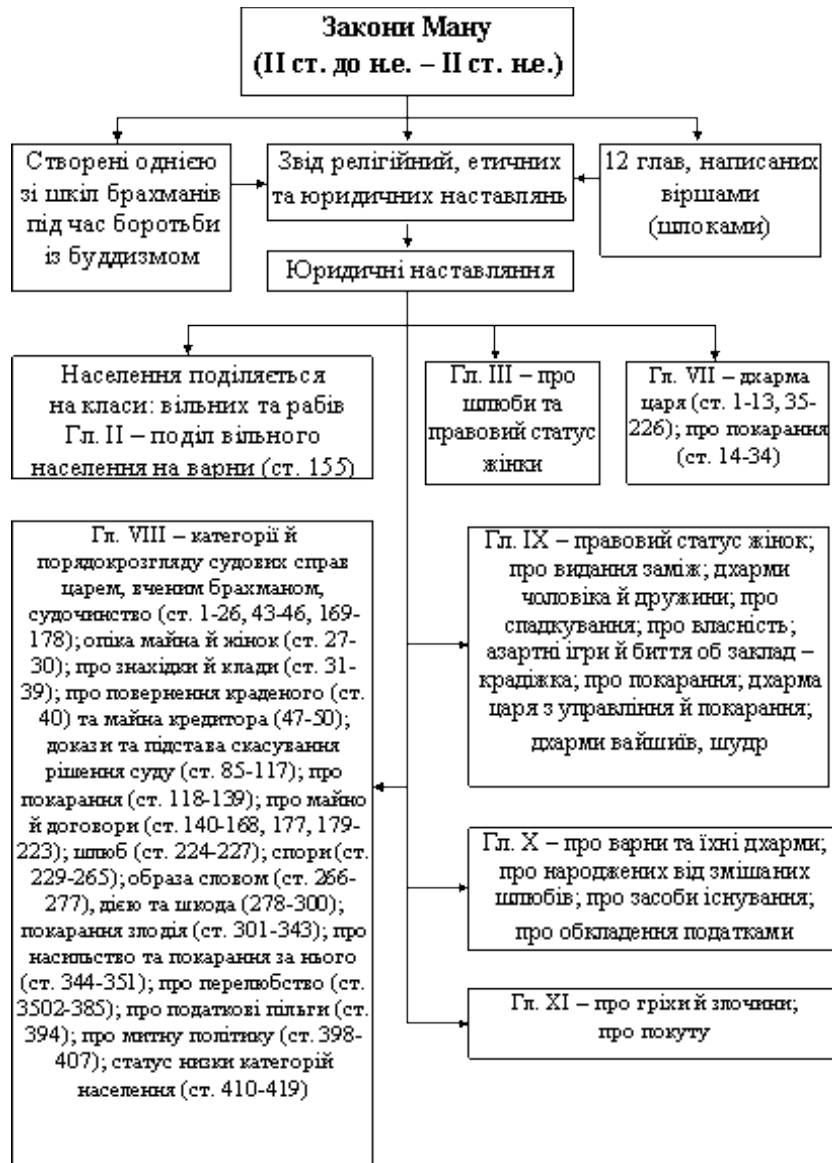
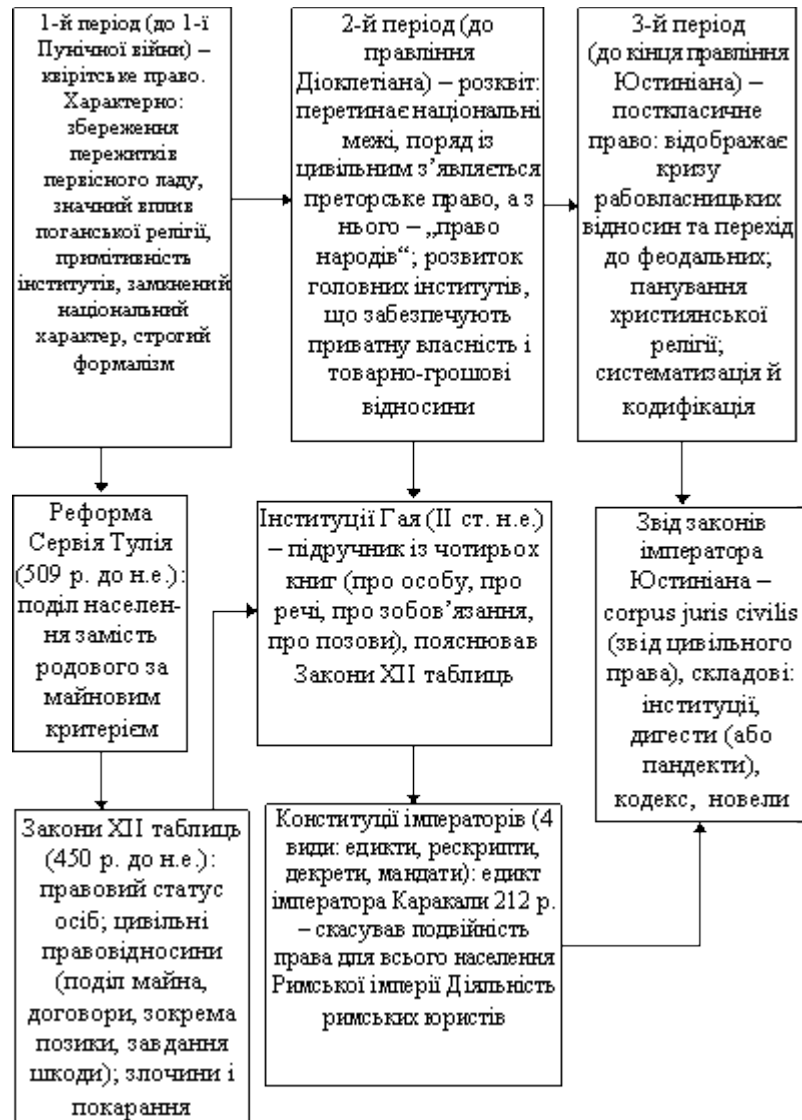

Схема 4. Структура Законів Ману

АНТИЧНА ДЕРЖАВА І ПРАВО

I період

(753 р. – 509 р. до н.е.):

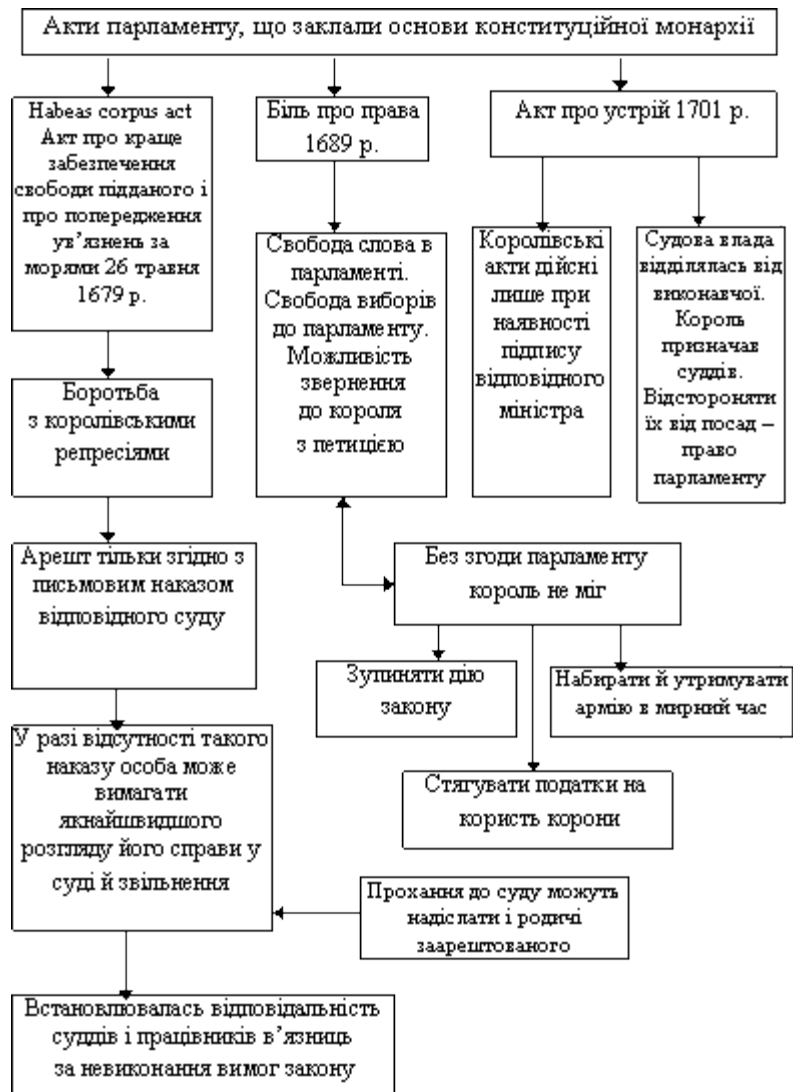
так званий “царський період” – розклад родового ладу й утворення Римської рабовласницької держави

Органи влади: сенат, народні збори, цар (виборна посада), жрецькі колегії.

Вільне населення поділяється за родовою ознакою на патриціїв (повноправних громадян) і плебеїв (населення, яке користується майже всіма цивільними правами, але не має політичних прав); раби

<p>II період (509 р. – 27 р. до н.е.): період республіки – вищий ступінь розвитку рабовласницького суспільства і держави у Римі</p>	<p>Органи влади: сенат; народні збори (куріатні, трибутні, центуріатні коміції); магістрати (виборні посадові особи різних рівнів виконавчої влади), найголовніші – консули; збільшується кількість жрецьких колегій; цар – виконує тільки незначні релігійні функції.</p> <p>Вільне населення поділяється за майновою ознакою на розряди, влада належить найбагатшим (вершникам і 1-му розряду) → аристократична республіка, тому поділ на патриціїв та плебеїв поступово втрачає сенс; раби</p>				
<p>83 р. – 27 р. до н.е.</p>	<p>Перехід до монархії шляхом установлення військових диктатур, у боротьбі за владу був утворений 1-й, а пізніше 2-й тріумвірат (тобто об'єднання трьох лідерів)</p>				
<p>III період монархії (у вигляді цезаризму)</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="305 583 451 800"> <p>1-й етап (27 р. до н.е. – 284 р. н.е.) – принципат</p> </td> <td data-bbox="451 583 1492 800"> <p>Органи влади: народні збори перестають збирати; сенат (його роль поступово занепадає); принцес (влада зростає); при ньому утворюється особиста рада – consilium.</p> <p>Вільне населення поділяється за майновою ознакою на нерівноправні стани, де керують сенатори й вершники</p> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="305 800 451 1077"> <p>2-й етап (284-476 рр. н.е.) – абсолютна монархія (домінат)</p> </td> <td data-bbox="451 800 1492 1077"> <p>Органи влади: військово-бюрократична абсолютна монархія на чолі з імператором, при ньому утворюється державна рада (consistorium), зростає вага бюрократичного апарату, роль сенату й республіканських установ остаточно занепадає.</p> <p>Криза і розклад рабовласницького суспільства й держави, що призводить до поділу у 395 р. Римської імперії на Західну римську імперію та Східну римську імперію (Візантію). У 476р. Західна римська імперія гине</p> </td> </tr> </table>	<p>1-й етап (27 р. до н.е. – 284 р. н.е.) – принципат</p>	<p>Органи влади: народні збори перестають збирати; сенат (його роль поступово занепадає); принцес (влада зростає); при ньому утворюється особиста рада – consilium.</p> <p>Вільне населення поділяється за майновою ознакою на нерівноправні стани, де керують сенатори й вершники</p>	<p>2-й етап (284-476 рр. н.е.) – абсолютна монархія (домінат)</p>	<p>Органи влади: військово-бюрократична абсолютна монархія на чолі з імператором, при ньому утворюється державна рада (consistorium), зростає вага бюрократичного апарату, роль сенату й республіканських установ остаточно занепадає.</p> <p>Криза і розклад рабовласницького суспільства й держави, що призводить до поділу у 395 р. Римської імперії на Західну римську імперію та Східну римську імперію (Візантію). У 476р. Західна римська імперія гине</p>
<p>1-й етап (27 р. до н.е. – 284 р. н.е.) – принципат</p>	<p>Органи влади: народні збори перестають збирати; сенат (його роль поступово занепадає); принцес (влада зростає); при ньому утворюється особиста рада – consilium.</p> <p>Вільне населення поділяється за майновою ознакою на нерівноправні стани, де керують сенатори й вершники</p>				
<p>2-й етап (284-476 рр. н.е.) – абсолютна монархія (домінат)</p>	<p>Органи влади: військово-бюрократична абсолютна монархія на чолі з імператором, при ньому утворюється державна рада (consistorium), зростає вага бюрократичного апарату, роль сенату й республіканських установ остаточно занепадає.</p> <p>Криза і розклад рабовласницького суспільства й держави, що призводить до поділу у 395 р. Римської імперії на Західну римську імперію та Східну римську імперію (Візантію). У 476р. Західна римська імперія гине</p>				

Схема 5. Головні етапи розвитку Стародавнього Риму

Сема 6. Розвиток і джерела римського права

II. ФЕОДАЛЬНА ДЕРЖАВА І ПРАВО

Ранньофеодальна монархія	<p>Перехід від первіснообщинного ладу (або рабовласницького суспільства) до феодальних відносин: майнове розшарування суспільства; феодалізація землі й створення системи сюзеренітету-васалітету; закабалення й покріпачення вільного населення.</p> <p>Перехід від військової демократії до монархічної форми правління, де король має досить значну владу.</p> <p>Становлення апарату державного управління: палацево-вотчинна система; міністеріали; невизначеність та перетинання компетенції посадовців</p>
Станово-представницька монархія	<p>Розвиток економіки, який потребував внутрішнього об'єднання в окремих країнах Європи; розвиток й посилення міст; чіткий поділ вільного населення за правовим статусом на три стани.</p> <p>Створення в окремих країнах Європи станово-представницьких органів, які обмежували владу короля, зокрема у податковій сфері</p>
Абсолютна монархія	<p>Суттєвий розвиток економіки, який послабив становий поділ, змінив суспільний лад (буржуазія, робітничий клас, нове дворянство), нові соціальні конфлікти. Вся державна влада зосереджується в руках монарха, ця влада нікому не підконтрольна; особа монарха обожнюється; зростає, ускладнюється, жорстко централізується й бюрократизується державний апарат у центрі й на містах; станово-представницькі органи існують, але не скликаються</p>

Схема 7. Розвиток державного ладу у феодальний період

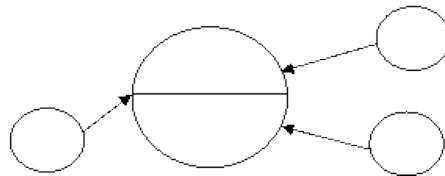
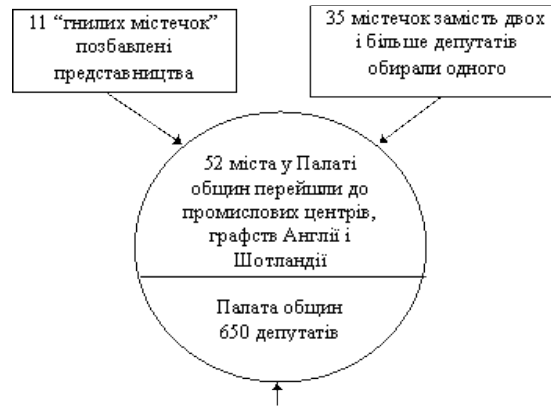

Типи судового процесу

Обвинувачувально-змагальний	Розшуковий (інквізиційний)
Наприклад: ранньофеодальні держави, Салічна Правда	Наприклад: період абсолютизму у Західній Європі, Кароліна
1. Гласність, усність, безпосередність, змагальність	1. Таємність, писемність, відсутність змагальності, відверто класовий терористичний характер
2. Виборні судді, пасивна роль суду в процесі; відсутність інстанційності. Представник державної влади: готує справу до розгляду, керує ходом засідання, забезпечує виконання вироку	2. Становий характер суду. Складна система судових інстанцій. Судді – посадовці, яких призначають зверху або представники привілейованих станів
3. Сторони: позивач та відповідач – приватні (фізичні) особи, які мають	3. Поеднання функцій слідчого, судді та обвинувачення у одній особі інквізитора або судді. Підозрювана особа втрачає процесуальні права й із

рівні процесуальні права. Активність сторін – головна рушійна сила процесу. Увесь тягар розслідування, збирання доказів, виклику на суд, підтримання обвинувачення лягав на позивача	сторони у процесі перетворюються на об'єкт дослідження (який повинен довести свою невинність)
4. Попереднє провадження (з боку суду) вкрай обмежене: передбачає тільки підготовку розгляду справи у судовому засіданні, яке є вирішальною стадією процесу	4. Рішуча перевага попереднього розслідування, поділ його на загальне та спеціальне розслідування. Судовий розгляд – лише додаток до попереднього розслідування
5. Сторони вільні у виборі доказів. За відсутності об'єктивних доказів (свідків, документів тощо) застосовувалися ордалії (суд божий), які засновувалися на вірі у божу справедливість (і не були тортурами)	5. Система формальних доказів із поділом на досконалі й недосконалі, власне зізнання обвинуваченого – „цариця доказів“. Обов'язкове застосування тортурів (виняток – для вищих станів)
6. Роль суду – оцінити наведені докази або результат ордалій	6. Суд зв'язаний формальними правилами оцінки доказів
7. Відсутність оскарження як особливої стадії – оскарження як звичайний позов (до суддів)	7. Ревізійний порядок перегляду вироків вищими інстанціями, незалежно від подання скарги. Затвердження вироку органами влади. Обмежене право на оскарження

Схема 8. Порівняння головних типів судового процесу

III. БУРЖУАЗНА ДЕРЖАВА І ПРАВО.

АНГЛІЯ

I етап	Початковий, конституційний період 1640-1642 рр.	Скликання Парламенту після довгої перерви. Суд над радниками короля та єпископом. Розширення повноважень судів, гласність судочинства, скасування надзвичайних судових установ. Скасування королівських монополій.
	Найвище піднесення	Громадянська війна. Реформування армії.

	революції 1642-1649 рр.	Конфіскація майна ворогів революції і його розпродаж. Затвердження демократичних свобод. Суд над королем, його страта, конфіскація майна короля, проголошення республіки.
Спад революції	II етап 1650-1653 рр.	Війна в Ірландії. Відсторонення революційного уряду від влади. Розробка нової конституції.
	III етап 1653-1658 рр.	Створення нового бюрократичного уряду. Спроба встановлення військової диктатури. Падіння протекторату.

Схема 9. Хронологія і ключові події Англійської буржуазної революції 1640-1658 рр.

Правові засади становлення конституційної монархії

1

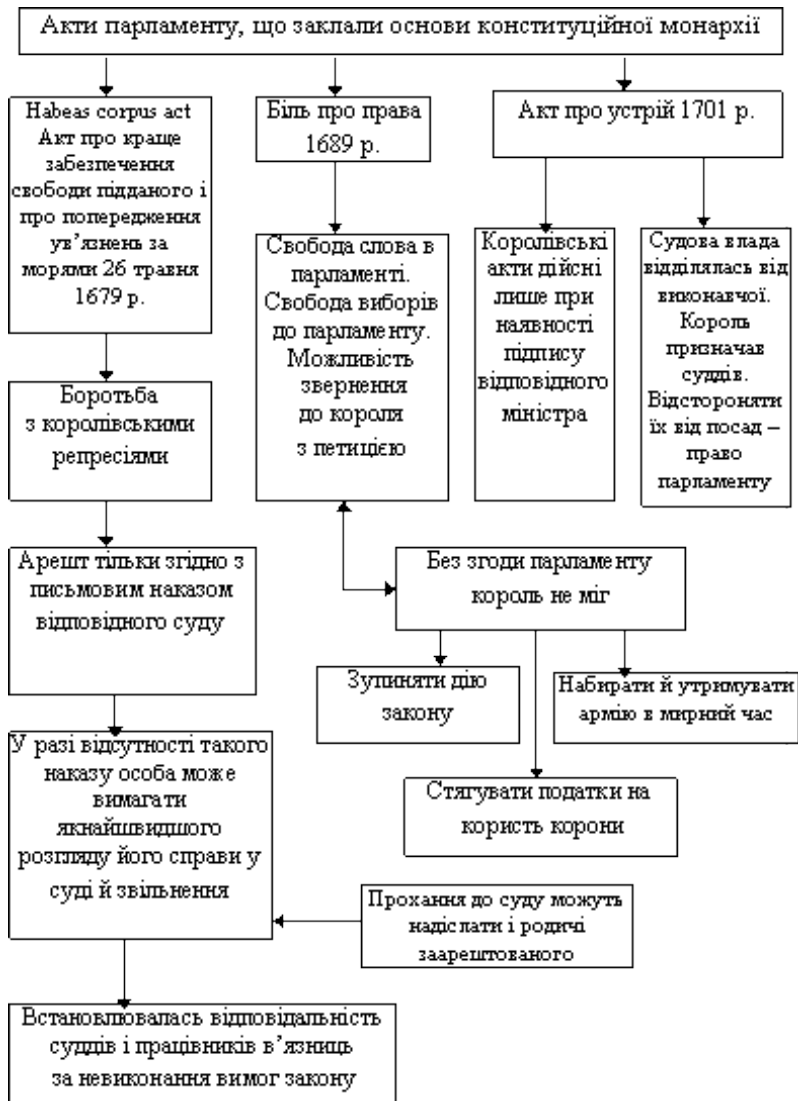

Схема 10. Становлення конституційної монархії
в Англії у XVIII ст.

Продовження схеми 10

2. Конституційний прецедент

Важливу складову англійської конституції склали неписані правила, встановлені у XVIII ст. (так звані конституційні прецеденти), які й зумовили її розвиток у бік встановлення конституційної монархії

Відсутність короля на засіданнях кабінету міністрів (англійський король Георг I не знав англійської мови).

Формування уряду з членів партії, яка має більшість в парламенті.

Колегіальна відповідальність кабінету міністрів.

Відмова короля від права вето. В останнє використала королева Анна у 1707 р.

3. Парламент

Після „Славетної революції“ парламент знову став двопалатним

Палата лордів – верхня палата, складалася з осіб, які займали місця за станом, по посаді або по призначенню короля

Палата общин – нижня палата, формувалася на засадах виборчого права

Внаслідок дії у XVIII ст. старого виборчого законодавства соціальний склад нижньої палати не відрізнявся від верхньої

4. Кабінет міністрів

Формує парламентську партійну більшість

Кабінет міністрів на чолі з прем'єр-міністром

Працює незалежно від короля і відповідає перед парламентом

ДЕМОКРАТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В АНГЛІЇ У XVII-XX ст.

1. Обкладання податками тільки за згодою населення.
2. Недоторканність особи; недопущення арешту, ув'язнення без законного вироку суду.
3. Недоторканність майна; недопущення позбавлення землі, вольностей, поставлення поза законом, вигнання, без

законного вироку рівних і за законом країни, в законному порядку судочинства.

4. Недопущення постоїв військових у будинках населення.

a)

Свобода совісті, недопущення утисків або засудження за релігійні переконання

б)

- а) арештованій особі має бути пред'явлений письмовий наказ про арешт, у протилежному випадку її повинні звільнити або доставити до найближчому суду, який зобов'язаний вирішити питання про запобіжні заходи (взяття під варту, звільнення під заставу), не маючи підстав до арешту, суд вправі відпустити заарештованого на свободу;
- б) заарештований управі вимагати, щоб його доставили до найближчого суду для вирішення питання про затримання. Посадова особа, яка відмовить у цьому проханні, карається на перший раз великим штрафом, на другий – звільненням із посади;
- в) родичам заарештованого надається право звертатися у Високий Суд за наказом про Habeas corpus, суддя не вправі відмовити в цьому.

в)

Схема 11. Розвиток прав підданих корони: а) Петиція про права 1628 р.;

б) Бредська декларація 4 квітня 1660 р.;

в) Акт про краще забезпечення свободи підданого і про попередження ув'язнень за морями (Habeas corpus act) 26 травня 1679 р.

Будь-який закон і будь-який податок може видаватися лише парламентом.

Ніхто, крім парламенту, не може звільняти з-під дії закону, скасовувати закон або призупиняти його.

Право підданих звертатися з петиціями до короля.

Свобода слова, дебатів, актів у парламенті.

Свобода виборів у парламент.

Парламент має скликатися регулярно і часто.

Схема 12. Біль про права 1689 р.

(Роки) 1803	Початок публікації протоколів парламентських дебатів
1825	Акт про свободу об'єднань, напівлегального існування тред-юніонів
1829	Акт про емансипацію католиків. Англійці католицького віросповідання урівнювалися у правах з іншими
1832, 1867, 1884, 1911, 1918, 1928	Реформи виборчого законодавства. Поступове зниження або скасування майнового і освітнього цензів на парламентських виборах. Уведення таємного голосування. Уведення одномандатних виборчих округів. Посилення покарання за порушення виборчого законодавства
1835	Реформа місцевого управління. Вибори муніципалітетів і мерів на засадах рівного і прямого голосування платників податків
1836.	Дозвіл цивільного шлюбу (поряд із церковним)
1845	Скасування гербового збору з газет, законодавче затвердження свободи друку

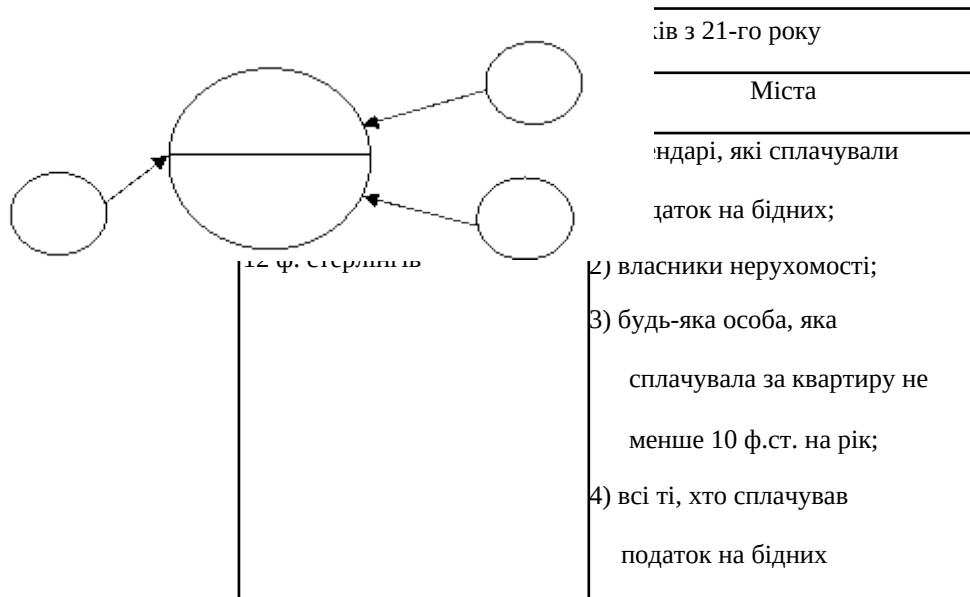
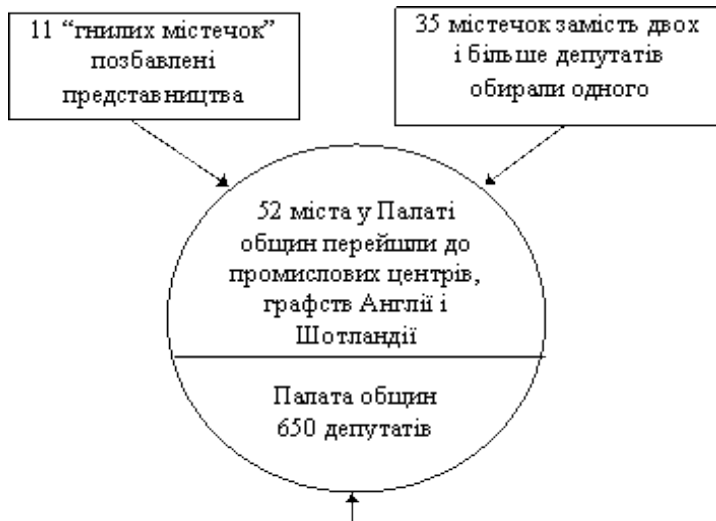
1847	Початок розвитку соціального законодавства. Перше обмеження тривалості робочого дня в текстильній промисловості
1857	Законодавчий дозвіл розлучення
1867	Визнання за колоніями переселенців права на широку внутрішню автономію
1870	Визнання законності існування тред-юніонів (з заборонаю пікетування)
1872	Акт про шкільну освіту, створення державних безкоштовних початкових шкіл
1888	Поширення демократичних норм місцевого самоуправління на села-графства
1911	Обмеження повноважень Палати лордів. Встановлення заробітної платні депутатам Палати общин
1937	Визнання парламентської опозиції

Схема 13. Демократичні перетворення в Англії

у XIX – XX ст.

Схема 14. Виборча реформа в Англії 1832 р.

a)

Округ

650 депутатів

Палати общин

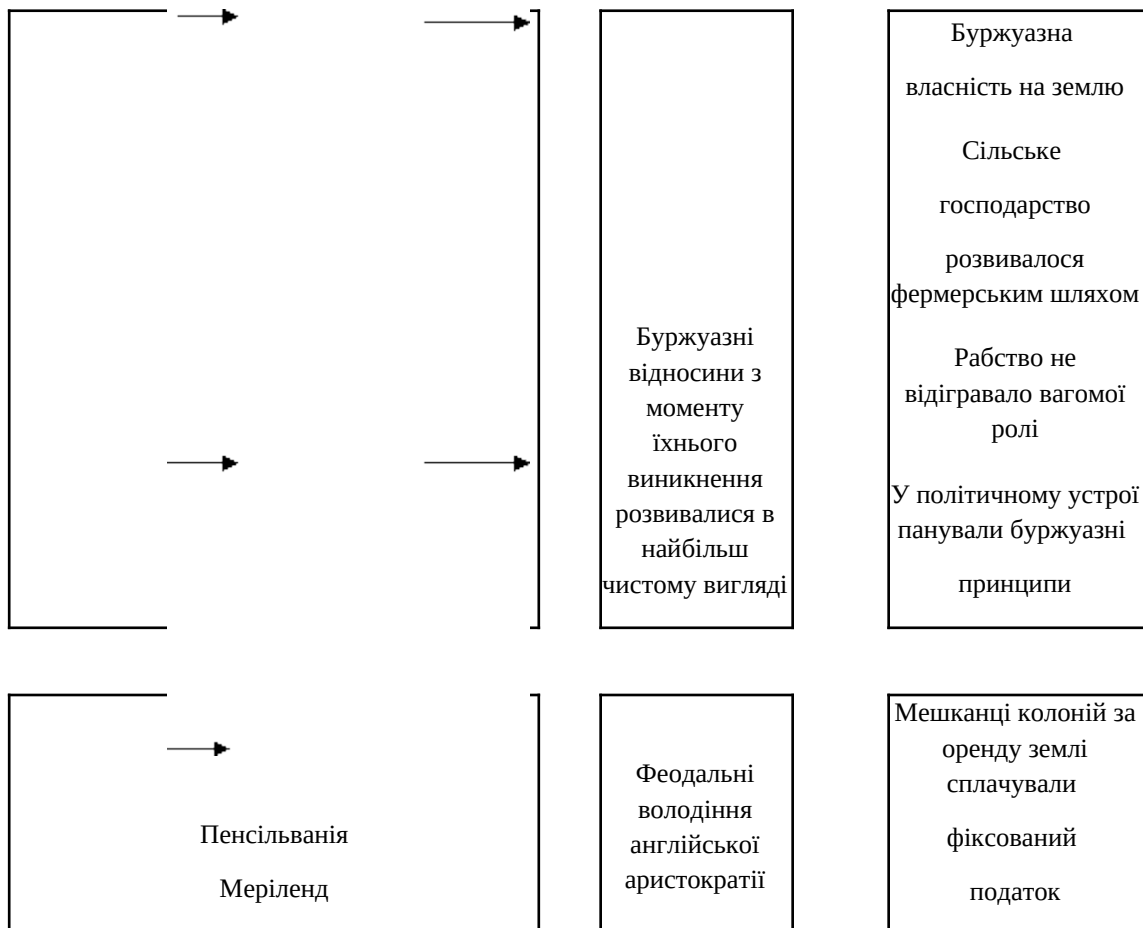
Кожен округ
висував
Округ 1-го депутата Округ

б)

Схема 15: а) виборча реформа в Англії 1867 р.;

б) 1884-1885 рр.

СПОЛУЧЕНІ ШТАТ АМЕРИКИ (США)

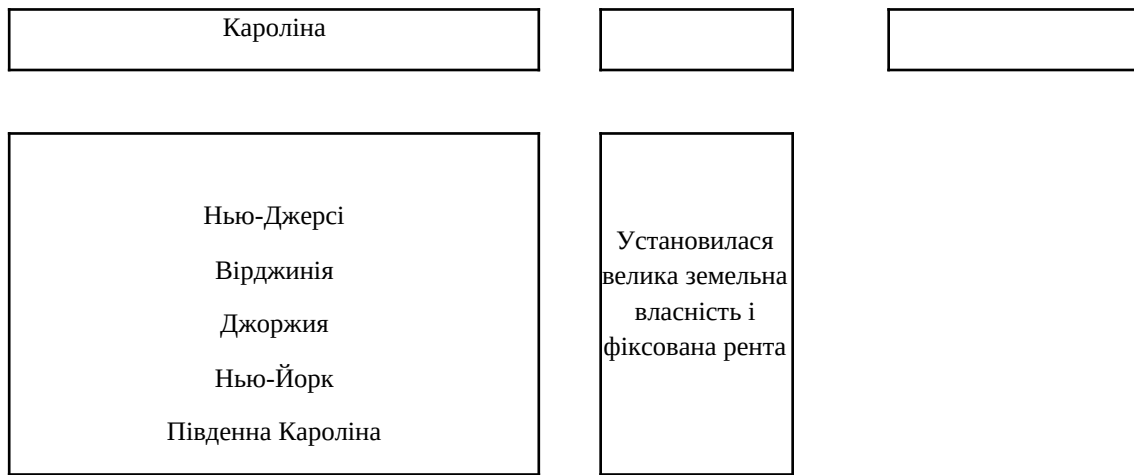
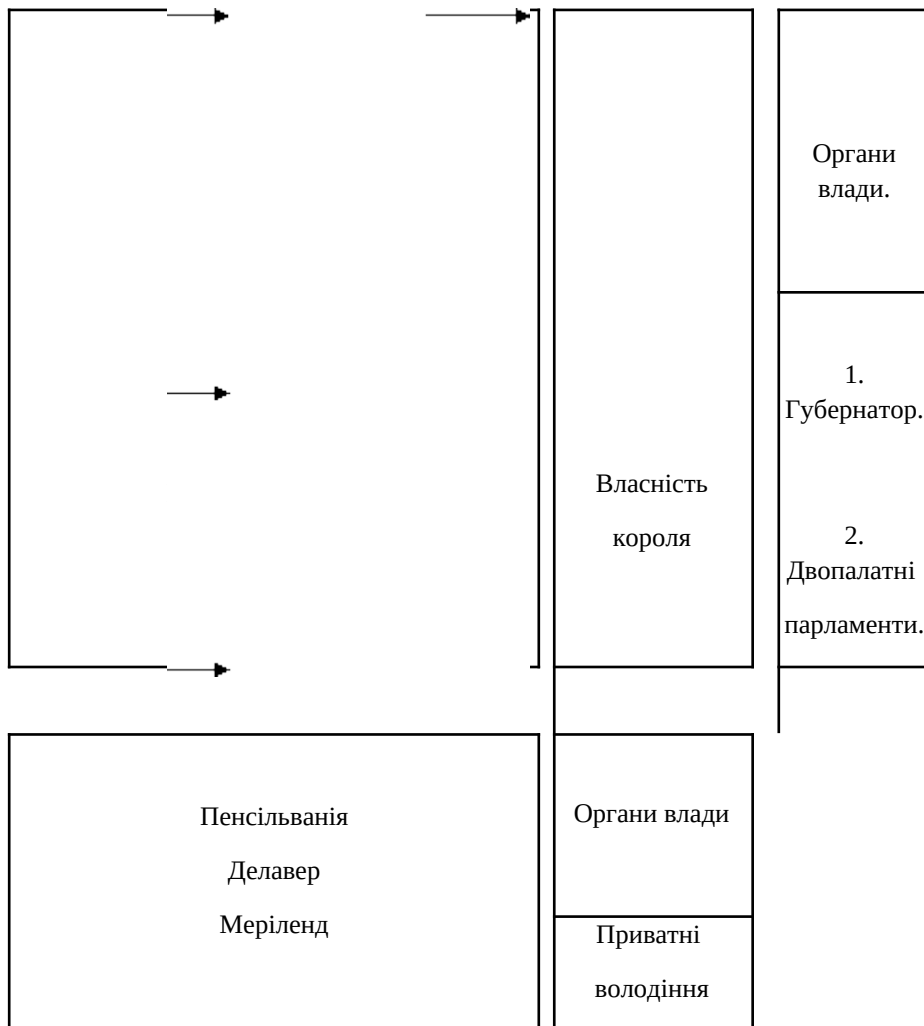

Схема 16. Соціально-економічний розвиток
північноамериканських колоній до початку революції

Род-Айленд Коннектикут	Органи влади
	Самокеровані колонії, які мали хартії на самоуправління

Схема 17. Політичний розвиток північноамериканських колоній до початку революції

I етап 19 квітня 1775 р. – 4 липня 1776 р.	Скликання II континентального конгресу 10 травня 1775 р. – першого центрального уряду. Створення єдиної революційної армії. Уведення своєї грошової одиниці. Поширення руху в колоніях за відокремлення від Англії. Прийняття декларації незалежності.
II етап 1776-1783 рр.	Боротьба з внутрішньою та зовнішньою контрреволюцією. Спроби формування нової держави. Знищення земельної власності короля. Конфіскація власності роялістів. Знищення майорату і заборона на продаж землі.

	Відміна заборони переселятися на захід. Самостійна відмова фермерів від сплати фіксованої ренти за оренду землі.
III етап 1783-1787 рр.	Збільшення податкового тиску на фермерів і ремісників. Конфіскація майна боржників перед державою. Затримка заробітної платні військовослужбовцям. 17 вересня 1787 р. конституювання нової форми об'єднання.

Схема 18. Хронологія і ключові події
буржуазної революції у Північній Америці
(війна за незалежність)

“Перший Міссурійський компроміс” 1820 р.	За яким встановлювалася умовна демаркаційна лінія по р. Міссурі, на північ від якої не могли створюватися рабовласницькі штати
“Другий Міссурійський компроміс” 1850 р.	Надавав право населенню самого штату вирішувати питання про його вільний або рабовласницький статус
Закон “Канзас-Небраска” 1854 р.	Створював легальні можливості безперешкодного розповсюдження рабства на території вільних штатів
Закон про гомстеда 1862 р.	Усі громадяни США могли придбати 160 акрів землі з державної фундації у власність, якщо вони користувалися земельною ділянкою

	протягом п'яти років і сплатили невеликий реєстраційний внесок
II етап Громадянської війни (1862-1865 рр.)	1) Прокламацією А.Лінкольна рабство було скасовано на території 11 штатів; 2) колишнім рабам було надано право вступати до армії США
Поправка XIII до Конституції США (1865 р.)	Забороняла рабство і примусову працю, “якщо тільки вони не є покаранням за злочин, за який особу належним чином було осуджено”
Поправка XIV до федеральної Конституції (1866 р.)	Визнала громадянами США і того штату, де вони проживають, усіх осіб, що народилися або натуралізувалися у США
Ратифікована Поправка XV до Конституції США (1870 р.)	Забороняла дискримінацію американських громадян на виборах “за ознакою раси, кольору шкіри або виконання раніше підневільної роботи”.

Схема 19. Державно-правовий розвиток США у XIX ст.

Продовження схеми 19

Період після Громадянської війни	Становище негритянського населення змінилося мало: 1) заборонялося мати землю і зброю; 2) проводити збори і мітинги; 3) вільно пересуватися; 4) уведені “чорні кодекси”, які встановили “систему учнівства”, фактично рабської, примусової праці; 5) заборонялося бродяжництво, в якому можна було звинуватити будь-якого негра, що відмовлявся працювати на умовах, запропонованих
--	---

	плантатором
Закон про Реконструкцію Півдня (1867 р.)	1. Закон позбавив права голосу активних учасників заколоту проти ратифікації Поправки XIV до Конституції США і надав це право всім лояльним громадянам, що досягли 21-го року. 2. Негри Півдня – 75% та 30% білих, які були неграмотні, отримали право голосу
Остання чверть XIX ст.	Установлена нова форма расової нерівності: 1) неграм заборонялося селитися у місцях мешкання білих; 2) знаходитися разом із ними в лікарнях, театрах, ресторанах; 3) усюди вводилося роздільне навчання в школах, проїзд в громадському транспорті; 4) продовжувалося усунення негрів від виборчих урн; 5) вводилися виборчі цензи (ценз письменності). Діяльність Верховного Суду США була також направлена на збереження расової сегрегації і дискримінації негрів. У 1896 р. у своєму рішенні суд закріпив расово-дискримінаційну доктрину “рівних, але роздільних прав” чорного і білого населення в тому, що торкається освіти, проїзду в транспорті тощо

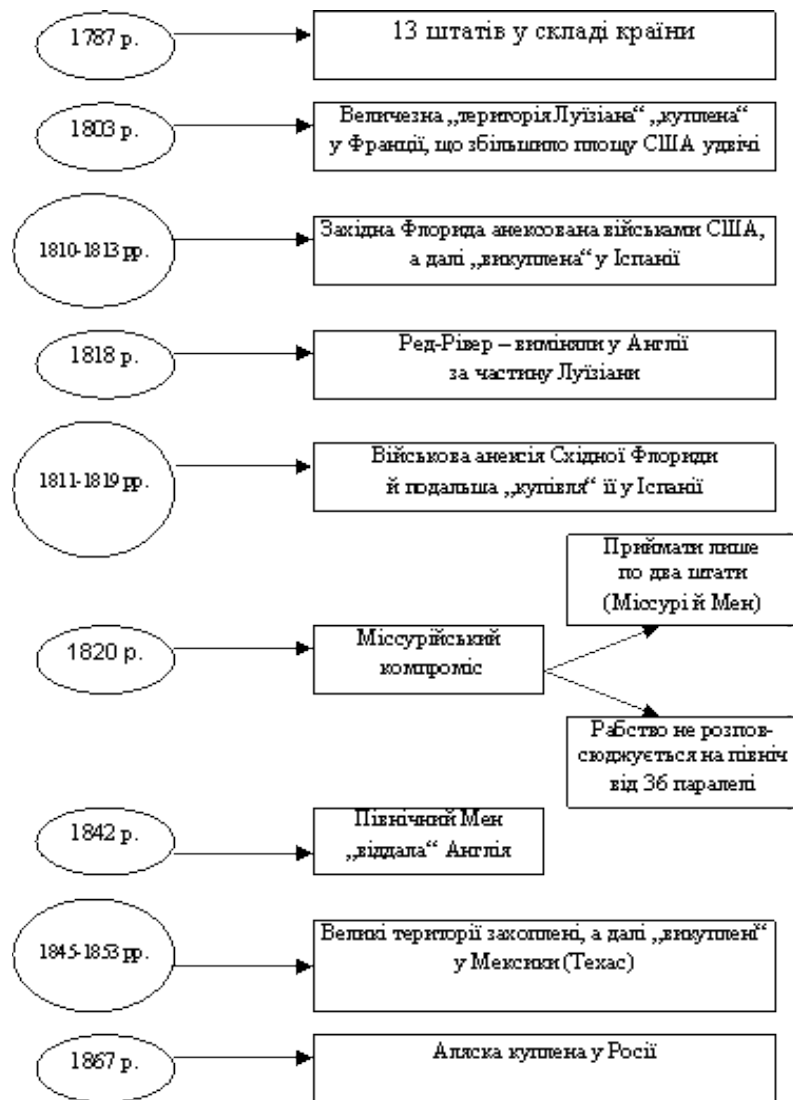

Схема 20. Територіальна експансія США у XVIII-XIX ст.

ФРАНЦІЯ

I етап (1789-1792 рр.) Конституційний період	Скликання Генеральних штатів (травень 1789 р.) та їхній конфлікт із королем. Скасування станів та особистої залежності кріпаків. Рівність перед законом.
---	--

	<p>Недоторканність приватної власності.</p> <p>Скасування десятини і націоналізація церковної землі.</p> <p>Скасування селянських повинностей за викуп.</p> <p>Прийняття конституції 1791 р. – закріплення принципу поділу влад – конституційна монархія</p>
<p>II етап</p> <p>(10 серпня 1792р. – 2 червня 1793р.)</p> <p>Жирондистський</p>	<p>Проголошення республіки.</p> <p>Суд над королем та його страта.</p> <p>Військові дії на загальнодержавному рівні.</p> <p>Конфіскація майна короля й супротивників революції.</p> <p>Установлення твердих цін на предмети першої потреби.</p> <p>Чистка армії й державного апарату та створення нового державного апарату.</p> <p>Скасування низки залишків феодальних повинностей та полегшення умов придбання землі у приватну власність</p>
<p>III етап</p> <p>(2 червня 1793р. – 27 липня 1794р.)</p> <p>Якобінська диктатура</p>	<p>Прийняття нової конституції.</p> <p>Проголошення диктаторських методів управління. Позасудові репресії.</p> <p>Конфіскація і розпродаж майна супротивників революції.</p> <p>Установлення твердих цін на предмети першої потреби, примусова праця, максимум заробітної платні.</p> <p>Уведення суспільних робіт і соціальних виплат. Затвердження демократичних свобод.</p> <p>Остаточне скасування залишків феодальних повинностей, пільгове передання селянам землі у приватну власність</p>

Схема 21. Ключові події Великої французької буржуазної революції

1. Рівність у правах.
2. Свобода, власність, безпека, опір гнобленню.
3. Національний суверенітет, джерело всієї верховної влади завжди є рацією.
4. Усе, що не заборонено, дозволено, ніхто не може бути примушений робити те, чого закон не приписує.
5. Право громадян особисто або через представників брати участь у виданні законів.
6. Рівний доступ до всіх занять, місць, громадських посад.
7. Особа може бути обвинувачена, затримана або заарештована тільки у випадках, визначених законом і за прописаними ним формами (недоторканність особи).
8. Презумпція невинності: кожна людина вважається невинною до того часу, поки її не оголосять винною.
9. Свобода релігійних переконань, совісті.
10. Свобода обміну думками і переконаннями.
11. Рівномірне розподілення податків між громадянами відповідно до їх засобів.
12. Усі громадяни мають право особисто або через представників визначати необхідність, розмір, спосіб та строк оподаткування.
13. Недоторканність власності: ніхто не може бути позбавлений власності, крім випадків громадської необхідності, при умові справедливого і попереднього відшкодування.

Схема 22. Декларація прав людини і громадянина

26 серпня 1789 р.

1. Рівний доступ до міст, посад.
2. Рівномірне розподілення податків серед громадян відповідно до їх достатку.
3. Рівність громадян у накладанні покарань.
4. Свобода пересування.
5. Свобода думки, слова, друку.
6. Свобода віросповідань.
7. Свобода зборів.
8. Свобода петицій.
9. Недоторканність власності.
10. Право на освіту.

Схема 23. Конституція Франції 1791 р.

1. Рівність, свобода, безпека, власність.
2. Рівність перед законом.
3. Рівний доступ до громадських посад.
4. Свобода думки.
5. Свобода зборів.
6. Свобода здійснення релігійних обрядів.
7. Недоторканність особи.
8. Презумпція невинуватості.
9. Кримінальний закон не має зворотної дії.
10. Покарання має відповідати злочину.
11. Свобода занять, підприємницької діяльності.
12. Недоторканність власності.
13. Право всіх громадян брати участь у встановленні оподаткування, нагляду за витрачанням надходжень.
14. Соціальна допомога неімущим, непрацездатним.
15. Народний суверенітет.
16. Право кожного громадянина брати участь у виданні законів.
17. Право на подання петицій.
18. Право на опір гнобленню.

Схема 24. Декларація прав людини і громадянина 1793 р.

1. Недоторканність житла може бути обмежена наказом публічної влади.
2. Право на подання петицій.

Схема 25. Конституція Французької Республіки

13 грудня 1799 р.

1. Недоторканність особи: ніхто не може бути заарештований, затриманий, інакше як за законом.
2. Недоторканність житла: проникнути у житло можна лише відповідно до форми і у випадках, передбачених законом.
3. Неприпустимість застосування до особи надзвичайної юстиції.
4. Відміна смертної кари за політичні злочини.
5. Свобода віросповідань.
6. Свобода зборів і асоціацій.
7. Право на подання петицій.
8. Свобода думки, друку.
9. Свобода освіти.
10. Право на рівний доступ до всіх громадських посад.
11. Недоторканність власності.
12. Свобода труда.
13. Оподаткування відповідно до закону і майнового стану платника.

Сема 26. Конституція Франції 1848 р.

(Роки) 1875	Затвердження конституційних законів, у яких було використано термін „Республіка”
1878	Відставка під натиском республіканської більшості парламенту президента Мак-Магона, який намагався розпустити нижню палату і встановити монархію
1879	Проголошення „Марсельези” (складена в 1792 р. французькими революціонерами) державним гімном Республіки; проголошення дня повалення Бастилії національним святом (14 липня). Повернення уряду і парламенту в Париж
1880	Амністія комунарів
1882	Повернення до встановленої під час революції виборності мерів у містах і селах
1884	Закон про неможливість скасування республіканської форми правління
1889	Розкриття антиреспубліканського заклоту Буланже-Рошфора, їх засудження і еміграція, чистка армії від монархістів
1897	Відкриття у Парижі на Монмартрі Собору святого серця, присвяченого пам'яті загиблих у 1871 р. версальців і комунарів
1905- 1908	Церква відокремлена від держави
1935-1938	Уведено законодавство про соціальне забезпечення сімей і престарілих безробітних, а також про поліпшення соціально-економічного становища батраків і військовослужбовців

Схема 27. Демократизація Третьої республіки

НІМЕЧЧИНА

(Роки) 1815	Віденський конгрес заснував так званий Німецький союз	Міждержавне утворення, подібне до конфедерації: єдиний (формальний) союзний орган – Союзний сейм – приймав рішення тільки за згодою всіх 38 суб'єктів (34 королівства і 4 вільних міста). Спочатку в союзі домінувала Австрія
1833	Митним трактатом створений Митний союз	Надав поштовх економічному розвитку за рахунок безперешкодного транспортування товарів між членами Союзу. Для опрацювання спільних політичних рішень щодо держав – не членів Союзу створив Раду уповноважених. Невходження Австрії до Союзу посилювало вплив Пруссії на німецькі держави
1848-1849	Буржуазна революція в Німеччині	В умовах роздробленості пройшла 1-й етап і була придушена, що не дозволило виконати одне з її найголовніших завдань – об'єднати країну
1866	Війна з Австрією	Перемога у цій війні ще більше посилювала вплив Пруссії на німецькі держави
21 серпня 1866-1867	Створений Північно-Німецький союз	Укладено договір, а далі – конституцію Союзу. Вирішальну роль у цьому міждержавному об'єднанні відіграла Пруссія, а її міністр-президент О.Бісмарк став бундесканцлером Союзу
1870-1871	Війна із Францією	Перемога у цій війні дозволила Пруссії приєднати до Північно-Германського союзу південні німецькі землі
16 квітня 1871	Створена Німецька імперія	Прийнята Конституція Німецької імперії – федерації 22-х монархій, 3-х “вільних міст” та “імперської зони” (Ельзас і Лотарингія), де провідну роль відіграла Пруссія

Схема 28. Етапи об'єднання Німеччини

Перші конституції німецьких держав (1816-1847 рр.)	Включали до себе обмежений перелік демократичних прав та свобод: свобода совісті, друку, приватної власності, вибору професії, недоторканості приватної власності та особи, незалежність суддів. Однак не передбачали гарантій здійснення цих прав
Франкфуртська конституція 1849 р.	VI розділ був присвячений широкому переліку “основних прав германського народу” із закріпленням правових гарантій їх здійснення: рівність перед законом та судом усіх німецьких громадян, недоторканність особи, житла, власності, свобода слова, друку, союзів, незалежність та незмінність суддів, таємне та гласне судочинство. Однак конституція так і залишилася “списаним аркушем паперу”, тому що була відкинута королем Пруссії
Конституція Пруссії 1850 р.	1. Рівність усіх перед законом. 2. Знищення станових привілеїв і переваг. 3. Доступність усіх суспільних посад. 4. Особиста свобода. 5. Недоторканність приватної власності й житла. 6. Свобода слова (із заборонаю цензури). 7. Свобода зборів. 8. Свобода союзів
Конституція Германської імперії (Другого рейху) 1871р.	У конституції немає ні декларації, ні особливого розділу, присвяченого правам і свободам німців. Разом із тим у XI гл. закріплювалася загальна військова повинність протягом 7-ми років. Загальне виборче право у дійсності було формальним через високий віковий ценз (25 років)

Схема 29. Конституційне закріплення прав підданих Німеччини у XIX ст.